

GRUPUL DE LUCRU ECONOMIE,
FINANȚE ȘI MEDIU ANTREPRENORIAL

Raport de evaluare a foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității în Republica Moldova

RAPORT DE EVALUARE A POLITICILOR

ADRIAN BABIN
CENTRUL ANALITIC INDEPENDENT "EXPERT-GRUP"

Raport de evaluare

În contextul apropierei Republicii Moldova de UE prin parafarea Acordului de Liber Schimb Aprofundat și Comprehensiv (ZLSAC) și potențiala semnare a Acordului de Asociere la UE în toamna acestui an discuțiile referitoare la necesitatea accelerării reformelor s-au intensificat materializându-se prin elaborarea Strategiei Naționale de Dezvoltare „Moldova 2020”, dar și într-o serie de inițiative sectoriale derivate din aceasta. Subiectul acestui raport de evaluare este proiectul foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității în Republica Moldova, propus spre dezbateri de către Ministerul Economiei.

Metodologie

Competitivitatea economică a unei țări este un concept inerent complex atât din punct de vedere a definirii acestuia cât și din punct de vedere a măsurării cantitative și a tractabilității evoluției acestuia în timp. Totodată ameliorarea competitivității unei economii presupune o serie de măsuri cu impact major și de durată asupra tuturor sectoarelor economice dar și asupra populației, iar formularea corectă a reformelor și politicilor cât și aplicarea adecvată a acestora ar putea determina schimbarea paradigmei economice a Republicii Moldova, din una bazată și dependentă de remitențe și asistență financiară externă în una bazată pe producție și export. Pentru înțelegerea raționamentului, motivării dar și a conținutului conceptual al proiectului vom recurge la o analiză comprehensivă a propunerilor înglobate în acest proiect atât în contextul general teoretic al competitivității cât și din punct de vedere a realităților economice și instituționale existente la acest moment în Republica Moldova. Vom evidenția în acest context punctele slabe și punctele forte ale proiectului și vom sugera o serie de amendamente, utilizând în acest sens practicile altor state cât și concluziile ce reies din evaluarea actuală a problemelor structurale a economiei moldovenești.

Motivarea foii de parcurs

Principala motivare a foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității Republicii Moldova o constituie semnarea ZLSAC și semnarea Acordului de Asociere cu UE. Aceste două evenimente au un potențial enorm de a schimba modul de funcționare a economiei moldovenești pe de o parte, dar și a modului de activitate a factorilor decizionali pe de alta. Este evident faptul că aceste documente vor aduce atât beneficii și noi oportunități cât și o serie de provocări. În acest context beneficiul imediat al posibilității semnării acestor documente este impulsivarea procesului de reformare a statului, și responsabilizarea factorilor decizionali în acest proces. Deși preocuparea pentru sporirea competitivității țării este una salutară, rămâne totuși inexplicabil că acest aspect vital pentru sustenabilitatea unei creșteri economice inclusive apare doar în contextul ZLSAC și într-o conjunctură economică regională și internațională atât de dificilă.

Considerente de ordin teoretic și conceptual

Ministerul Economiei preia definiția utilizată de către Forumul Economic Mondial (FEM) în Raportul Global de Competitivitate „[...] un set de instituții, politici și factori care determină nivelul de productivitate al unei țări "și îi organizează în 12 piloni de bază". Această definiție este inexactă și este în mare măsură un artificiu utilizat de FEM pentru facilitarea măsurării competitivității economice la nivel mondial și compararea acesteia între țări. Deci este o

definiție empirică a competitivității și se bazează pe identificarea principalilor determinanți ai competitivității, ceea ce reiese din următoarele concepte prezentate în Raportul Global de Competitivitate (RGC):

1. Indicatorul Curent al Competitivității (Current Competitiveness Index) - care la rândul său este format din doi indicatori – unul ce măsoară sofisticarea tehnologică a companiilor și unul ce măsoară calitatea mediului de afaceri a țării.
2. Indicatorul Competitivității creșterii economice (Growth Competitiveness Index) – se axează pe determinarea tehnologiei adecvate, pe calitatea instituțiilor și politicilor cât și pe calitatea mediului macroeconomic necesare realizării unei creșteri economice durabile pe termen mediu.

În contextul formulării de politici economice și sociale în vederea ameliorării competitivității sugerăm preluarea definiției competitivității din “The Report of the President’s Commission on Competitiveness (1984)”:

„Competitivitatea unei națiuni este abilitatea acesteia, în condițiile unei economii de piață liberă și cu reguli corecte, de a produce produse și servicii care pot face față testului piețelor internaționale măbind în același timp veniturile reale ale cetățenilor. Competitivitatea la nivel național se bazează pe o performanță de producție superioară și abilitatea economiei de a gira producția spre sectoarele cu o productivitate înaltă care pot asigura un nivel înalt al veniturilor reale ale populației. Competitivitatea este asociată cu o îmbunătățire a standardelor de trai, creștere a oportunităților de angajare în câmpul muncii și cu abilitatea țării de a-și îndeplini toate obligațiile internaționale. Nu este doar abilitatea unei națiuni de a vinde produsele și serviciile sale în străinătate și de a menține un echilibru comercial.”

Această definiție ar putea fi apoi complementată cu factorii ce determină competitivitatea, în modul în care sunt ei prezentați în foaia de parcurs. Astfel, s-ar realiza un tablou complet al obiectivului major necesar a fi atins prin implementarea reformelor preconizate în această foaie de parcurs, și factorii asupra cărora este necesară exercitarea reformelor în vederea ameliorării competitivității macroeconomice a Republicii Moldova. În forma actuală, foia de parcurs pentru ameliorarea competitivității creează impresia preocupării Ministerului Economiei doar de soarta companiilor exportatoare și mai puțin de restul actorilor economici activi ai țării.

În aceeași ordine de idei este de notat incoerența utilizării conceptelor. Spre exemplu, autorii textului contrazic atât definiția competitivității elaborată de RGC și preluată implicit în elaborarea foii de parcurs cât și definiția sugerată mai sus, prin următorul paragraf:

„[...]constrângerile pentru competitivitate în mare măsură nu acoperă același domeniu ca și constrângerile pentru creștere”. Această incoerență se reflectă și la nivel de utilizare a conceptelor de competitivitate a întreprinderilor și competitivitate economică a țării – fără o elaborare prealabilă a legăturii dintre acestea, modul acesta de utilizare este inoportun și creează confuzie. De fapt această confuzie apare chiar din titlul foii, care sugerează ameliorarea competitivității la nivel de companii (sintagma „[...] în Republica Moldova”). Pentru a reflecta plenar conținutul textului sugerăm amendarea titlului în felul următor: „Foaia de Parcurs pentru ameliorarea competitivității economiei Republicii Moldova”.

În final acestei secțiuni dorim să adresăm neglijarea de către Ministerul Economiei a dimensiunii macroeconomice determinante a competitivității Republicii Moldova. Argumentul de bază prezentat în foaia de parcurs este faptul că mediul macroeconomic și evoluția acestuia depinde de BNM și acordurile negociate de către Guvern cu FMI. Deși, în termeni generali acest punct de vedere pare a fi corect, performanța economică a Republicii Moldova din ultimul deceniu arată un tablou mult mai nuanțat. Raportul Global al

Competitivității de asemenea nuanțează rezultatele sale, insistând pe faptul că pentru țările dezvoltate cu un mediu macroeconomic propice doar diferențele la nivel micro determină diferențele de competitivitate între țări, pe când pentru țările în curs de dezvoltare ambele dimensiuni sunt la fel de importante. Aceasta nu este o excepție nici pentru Republica Moldova care are o structură economică ce o face vulnerabilă la șocurile provenite de la partenerii externi – iar unele aspecte ale evoluției macroeconomice depind nemijlocit de politicile promovate de Ministerul Economiei – în alte cuvinte, există un cerc vicios dintre politicile micro și macro care trebuie analizate consistent, inclusiv în cadrul acestui document.

Determinanții competitivității și măsurile de ameliorare propuse

Proiectul foii de parcurs pentru ameliorarea competitivității economiei Republicii Moldova identifică, în Capitolul 2 al documentului, principalele constrângeri și probleme ce influențează competitivitatea Republicii Moldova. Documentul relevă atât constrângeri generale aferente diferitor domenii de activitate cât și constrângerile specifice acestor domenii. Principalele domenii și constrângeri discutate în acest document sunt: accesul la finanțe, resursele umane, infrastructura transportului și energetică, societatea informațională, facilitarea comerțului, politica și administrarea fiscală, cercetările științifice și inovațiile și concurența.

Pe lângă domeniile indicate mai sus și constrângerile pentru ameliorarea competitivității identificate în foaia de parcurs, am dori să atragem atenția asupra a câteva aspecte importante din punct de vedere al impactului care îl exercită asupra competitivității țării.

- Pe lângă lipsa acută de investiții, un alt fenomen cu implicații adverse asupra competitivității este concentrarea investițiilor atât după mărime cât și după distribuția geografică a acestora. Astfel, studiile realizate de Banca Mondială relevă o concentrare masivă a companiilor în Chișinău, în 2009 aproximativ 71% dintre companii activau în Chișinău. Același studiu arată că între anii 2003 – 2009 peste 85% din companiile nou create au fost localizate tot în Chișinău. Aceste cifre indică o Moldovă cu două viteze, sau de fapt, indică Chișinăul și restul Republicii Moldova. Acest aspect este îngrijorător și în contextul ZLSAC al cărui beneficii și riscuri ar putea fi de asemenea asimetrice. Există riscul sporirii acestui decalaj dintre Chișinău și restul republicii în condițiile în care acest aspect nu va fi tratat cu maximă prudență în elaborarea reformelor structurale preconizate. În acest context ar fi oportun dezvoltarea conceptelor de competitivitatea regională și studierea posibilității reformării teritorial administrative cu scopul de a reduce decalajul economic dintre diferite regiuni ale țării și a crea premisele unei creșteri economice cu adevărat inclusive.
- Un alt aspect legat de activitatea investițională precară în Republica Moldova ține de existența unui număr încă mare de companii de stat, cu o eficiență scăzută și o capacitate de inovare și competitivitate neglijabile. Privatizarea acestor companii de către investitori strategici care ar revitaliza companiile ar fi soluția preferabilă, deși o altă posibilitate, mai puțin eficientă luând în considerare incapacitatea factorilor de decizie de a nu se implica în activitatea companiilor de stat, ar putea fi angajarea managementului privat și asigurarea prin lege a independenței operaționale a acestuia.
- În domeniul „Dimensiunea forței de muncă” una dintre problemele identificate este „migrarea peste hotare a forței de muncă calificate”. Studiile de specialitate relevă de

fapt o dinamică puțin diferită. Sursa principală a emigrației o constituie populația rurală ce nu își poate găsi loc de muncă în cadrul gospodăriilor agricole, sau nivelul mizer al salariilor îi determină să emigreze. Pentru a evita distorsionarea fenomenelor reale propunem următoarea formulare: „migrarea peste hotare a populației economice active”.

- Piața locală mică este identificată drept cauză a competiției scăzute – deși nivelul de competiție între întreprinderi în Republica Moldova este într-adevăr scăzut cauza acestei competiții anemice nu este neapărat mărimea pieței locale și este mai degrabă determinată de dominarea câtorva agenți economici dominanți care extrag beneficii monopolistice din aranjamentele actuale ale pieței. Totodată, nu există la moment evidențe empirice în vederea susținerii aserțiunii date motiv pentru care recomandăm excluderea acesteia din text.
- La problemele specifice identificate la domeniul „Resurse Umane” dorim să adăugăm lipsa în cadrul universităților și în cadrul instituțiilor de alte nivele a donatorilor corporativi care ar avea în același timp un cuvânt important de spus în modul de organizare al învățământului în acele instituții, după modelul multor universități Europene sau Americane.
- Una dintre problemele Infrastructurii energetice este și lipsa certificatelor de eficiență energetică a clădirilor și a stimulentele pentru economisirea și eficientizarea utilizării energiei atât de consumatorii casnici cât și de persoanele fizice;
- Numărul mic de resurse umane în domeniul concurenței trebuie complementat și cu lipsa instituțiilor de învățământ superior cu programe educaționale în acest domeniu; De fapt Republica Moldova ar trebuie să se inspire din experiența centrelor universitare Germane care au creat câteva centre specializate pentru acest domeniu ce furnizează specialiști în domeniul competiției atât agențiilor federale specializate cât și companiilor interesate în serviciile de consultanță a acestor specialiști.

Supravegherea și durabilitatea realizărilor

În scopul monitorizării implementării foii de parcurs Ministerul Economiei propune înființarea unui Consiliu de Competitivitate, format din persoane din arcul guvernamental și din asociațiile de afaceri. Deși un astfel de consiliu ar putea într-o oarecare măsură facilita procesul de dialog dintre mediul de afaceri și guvern, credem că această măsură este insuficientă. Astfel propunem câteva recomandări a căror realizare ar putea îmbunătăți semnificativ vizibilitatea rezultatelor obținute și ar putea facilita identificarea unor noi probleme dar și soluții aferente domeniilor ce determină nivelul competitivității Republicii Moldova.

Pe lângă numărul important de inițiative legislative necesare a fi adoptate în vederea armonizării cadrului legislativ din RM la cel European, ar fi de asemenea necesară definitivarea unor ținte cantitative bine stabilite și vizibile atât pentru factorii de decizie politici cât și pentru societate în general. În acest context o inițiativă salutară ar fi facilitarea accesului la informație referitoare la activitatea economică a fiecărui raion, structura populației, principalele servicii accesibile în raionul dat dar și date referitor la profilul financiar și rezultatele activității principalelor companii din regiune. Accesul la aceste date ar facilita măsurarea stării actuale a companiilor din Republica Moldova, impactul acestora asupra dezvoltării raioanelor în care activează cât și observarea în timp a evoluției activității antreprenoriale la nivel de regiuni și la nivelul întregii țări.

O altă inițiativă care ar permite evaluarea progreselor reformelor și inițiativelor propuse asupra percepției companiilor referitor la mediul de afacere din Republica Moldova ar fi elaborarea și realizarea a două tipuri de sondaj. Primul, ar fi un sondaj în principal axat pe identificarea restricțiilor în accesul companiilor la diferite surse de finanțare și poate fi construit pe baza sondajului elaborat de Banca Centrală Europeană și condus pe un eșantion reprezentativ de companii cu o frecvență trimestrială. Al doilea sondaj ar trebui să fie elaborat în baza metodologiei Business, Environment and Enterprise Performance Survey (BEEPS) administrat de BERD și implementat pe un eșantion reprezentativ, cu o frecvență anuală. În comparație cu primul sondaj, acesta va conține și întrebări referitoare la alte aspecte al activității întreprinderilor decât accesul la finanțe. Implementarea acestor sondaje ar permite colectarea datelor referitor la percepția companiilor vizavi de mediul de afaceri și economie care ar putea fi folosite atât pentru determinarea pulsului general al economiei cât și pentru evaluarea impactului regulator, în cazul schimbărilor de regulamente sau legi cu impact direct asupra activității antreprenoriale.

Concluzii

Reformele economice structurale sunt un imperativ pentru guvernul Republicii Moldova în vederea obținerii unei creșteri economice sustenabile inclusive. Acest scop trebuie să fie reflectat și în foaia de parcurs pentru ameliorarea competitivității prin adoptarea unei definiții comprehensive a noțiunii de competitivitate economică, iar reformele preconizate nu ar trebui să fie un scop în sine ci un instrument de realizare a dezideratelor economice și sociale pe termen mediu și lung. În acest context este absolut necesar ca guvernul să întreprindă toate măsurile de rigoare ca beneficiile și provocările rezultante din semnarea ZLSAC să nu fie asimetric distribuite între regiunile țării, având ca efect mărirea decalajului de dezvoltare economică dintre regiuni. Totodată, pe lângă Consiliul de Competitivitate propus în proiect, Ministerul Economiei trebuie să asigure facilitarea elaborării sau elaborarea instrumentelor necesare de măsurare a progreselor atinse.

Acest material/publicație este realizat de Grupul de lucru „Economie, finanțe și mediu antreprenorial” cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul [Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională](#) (Sida) și [Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei](#)/DANIDA. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Guvernului Suediei, Sida sau al Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.

